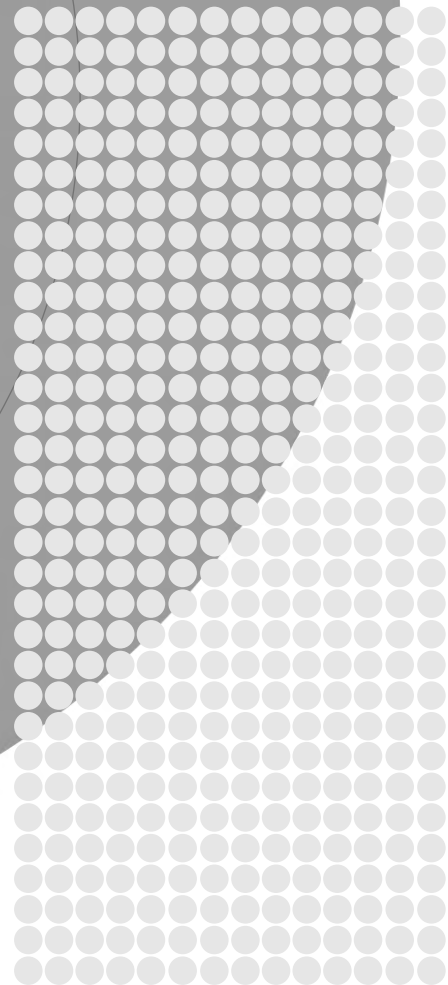

کارشناس ارشد آموزش بزرگسالان
حمیدرضا نوچه ناسار

روش‌های گروهی شاگرد محور

شیراز: انتشارات فرهنگی
پستال جامع علوم انسانی

مقدمه

همان طور که می‌دانیم افراد بزرگسال دارای تجربیات کاملاً منحصر به فردی هستند، مفاهیم را برای خود تعبیر و تفسیر می‌کنند و زندگی برای آنها مفهوم خاصی دارد. مشارکت در یادگیری یکی از عواملی است که باید در آموزش بزرگسال توجه بیشتری به آن معطوف شود، تشریک مساعی برای یادگیری محتوای درسی و آماده سازی شاگردان برای مبدل شدن به شهروندانی خوب با زندگی اجتماعی مناسب نظریه‌ای است در آثار ارسطو و افلاطون به آن پرداخته شده است. که جان دیویی نیز در اوایل قرن بیستم به نحوی به آن می‌پردازد. اگر تشریک مساعی را به عنوان اولین اساس و پایه تحول تعدادی از الگوهای آموزشی و فعالیت انجمن پیشرو در آ.پ به حساب آوریم، می‌توانیم به ارزش و اهمیت آن پی ببریم.

روش‌های گروهی شاگرد محور:

در تدریس شاگرد محور، معلم معمولاً تسهیل کننده یادگیری است، نه منبع دانش و هرچند که مسئولیت ایجاد شرایط مطلوب برای یادگیری بر عهده اوست، ولی معلم نتایج یادگیری را کنترل نمی‌کند و در واقع اگر چنین کاری انجام دهد، عملاً به جای تعلیم به تلقین روی خواهد آورد. به روش‌های شاگرد محور، روش‌های مردم سالار نیز می‌گویند. لازمه استفاده از این روش‌ها دسترسی به منابع آموزشی فراوان از طرف فراگیران می‌باشد، جریان مردم سالار پر زحمت و کند است، والدین، معلمان و مقامات مدرسه اغلب از اینکه مبادا کاربرد این روش، کارآمدی یک روش را نداشته باشد، بیم دارند. به همین خاطر تحقیقاتی که انجام شده بیانگر این نکته است که ۵۲٪ معلمان، کمتر از ۱۰٪ وقت کلاس خود را صرف بحث گروهی می‌کنند. چرا که اجرای این روش به مهارت بالایی از طرف معلم نیاز دارد. اجرای مطلوب روش‌های گروهی در آموزش تا اندازه زیادی بستگی به شخصیت معلم و درجه خون گرمی او دارد.

انواع روش‌های گروهی در تدریس:

بارش مغزی (brainstorming)

(فوران اندیشه، سیاهه اندیشه‌ها:

Idea inventory)

این نوع از بحث، زمانی سودمند است که سطح بالایی از خلاقیت مد نظر باشد. در طی این روش، کمیت نظرات از کیفیت آن‌ها مهم‌تر است. زمینه باید طوری فراهم شود که همه اعضا به راحتی درباره موضوع اظهار نظر کنند. تمامی نکاتی که شرکت کنندگان در بحث به مرور زمان عنوان می‌کنند و همه درباره آن توافق دارند، یادداشت می‌شود. به همین خاطر قبل از شروع بحث باید روش ثبت و ضبط بحث انتخاب شود. در ضمن بحث هیچ کس از اندیشه یا راه حل‌های پیشنهادی انتقاد نمی‌کند، چرا که

ممکن است، مانع سهیم شدن فراگیران در سیاهه اندیشه‌ها باشد. تدوین سیاهه‌ای از اندیشه‌ها، یا راه حل‌های احتمالی را می‌توان مرحله آغازین دوره تدریس و تسهیل در یادگیری دانست. مرحله بعدی این فرایند، بررسی و تفکر درباره نتایج مرحله اول است. موضوعات انتخابی می‌تواند

۱- ساده باشد، مانند: گروه دوست دارد در این نیمسال چه عنوان‌هایی را مطالعه کند؟

۲- پیچیده باشد: چگونه می‌توان رایانه‌های شخصی منشی‌ها و مدیران اجرایی را به صورتی منظم کرد که حداکثر کارایی را داشته باشد؟

تعداد نفرات در این روش ۵ الی ۱۵ نفر است.

برای اداره جلسات بحث گروهی با روش بارش مغزی، باید اعضای گروه، قواعدی را رعایت کنند که بطور خلاصه عبارتند از: - تمامی ایده‌ها به استثنای شوخی‌های آشکار باید پذیرفته شوند.

- هیچ گونه انتقادی بر هیچ یک از پیشنهادات جایز نیست. - اعضا باید براساس ایده‌های یکدیگر، ایده‌های جدید بسازند و در نهایت هیچ ایده‌ای به شخصی خاص تعلق ندارد. بنابراین اعضا را به بیان ایده‌ها تشویق کنید. - رهبر باید ایده‌های افراد ساکت را پرسیده و سپس تقویتی مثبت در آنها ارائه کند. - ارزش یابی از ایده‌های مطرح شده باید کوتاه باشد و تهدیدی برای شرکت کنندگان به حساب نیاید.

گروه‌های عقیدتی کوچک

(Buzz-Group)

در این روش از گروه‌های کوچک، معمولاً ۲ تا ۶ نفره به مدت کوتاه در خلال یک درس، برای بحث درباره یک موضوع خاص استفاده می‌شود. کوچک بودن گروه‌ها باعث مشارکت کلیه اعضای کلاس می‌شود و می‌تواند مددکار سیلان اندیشه‌ها باشد. این روش، معمولاً همراه با سخنرانی سودمندتر است و به ویژه برای تقسیم مباحث هر جلسه درس و حفظ تمرکز شاگردان بسیار مفید است.

بحث دایره وار

Fish Bowl

هدف این روش، گردآوری هرچه بیشتر افراد در یک گروه برای مشارکت و بحث درباره یک موضوع خاص است. لازمه استفاده از این روش آن است که اتاق به اندازه کافی بزرگ باشد و بتوان صندلی‌های را دایره‌وار به گونه‌ای چید که تمامی اعضای گروه در محیط دایره قرار گیرند و به همین خاطر کاربرد آن در کلاس‌های کمتر از ۲۰ شاگرد مفیدتر است. معلم سعی می‌کند، حتی‌المقدور در بحث شرکت نکند، به جز زمانی که می‌بیند بحث

به بیراهه کشیده می‌شود و یا برای تشویق دیگران به مشارکت، مداخله می‌کند

لله گی:

برای کمک به دانش‌آموزانی که در یادگیری با مشکل مواجه هستند، استفاده می‌شود. گروه در این روش، بسیار کوچک است. معمولاً (۴ نفر یا کمتر). معلمین در دروسی مانند ریاضیات، اقتصاد، هنر و بازرگانی اغلب از گروه‌لله گی برای آموزش جبرانی استفاده می‌کنند. در حوزه رشد حرکتی، معلمین تربیت بدنی و ابتدایی به کرات از روش لله گی استفاده می‌کنند. لله ی رهبر سه کارکرد را انجام می‌دهد:

- پرسش از دانش‌آموزان برای اشاره به مسأله و مشکل اصلی که مانع یادگیری شده است.

- فراهم کردن بازخورد یا مهارت‌هایی برای تسهیل یادگیری. - تشویق فراگیران به پرسیدن سؤال‌ها و جستجوی جواب در میان خودشان.

از این روش میتوان برای تشویق پروژه‌های انفرادی یا یادگیری پیشرفته استفاده کرد.

فردی که بحث لله گی را اداره می‌کند، به مهارت‌هایی در دادن بازخورد و تشویق نیاز دارد و باید به هدف‌ها نیز توجه داشته باشد. لله ها می‌توانند همسالان، دانش‌آموزان مسن‌تر، بزرگسالان یا حتی رایانه‌ها باشند.

نقش بازی کردن:

تعداد افراد گروه در این نوع از بحث هفت تا ده نفر است. برای استفاده از این نوع، گروه باید از فنون نقش بازی کردن آگاهی کامل داشته باشد. عناصر نقش بازی کردن عبارتند از:

توجیه دانش‌آموزان: توضیح عنوان و پدیدآوردن موقعیت به صورتی که برای هر یک از دانش‌آموزان قابل درک و فهم باشد.

اجرای نمایش: به صورت یک هنرپیشه در موقعیت مورد نظر رفتار گردد.

توضیح و تشریح: نقش بازی شده تجزیه و تحلیل گردد و مشخص شود چه مفاهیمی آموخته شده است.

نقش بازی کردن می‌تواند در پدید آوردن مهارت‌های اجتماعی در دانش‌آموزان مفید باشد.

به عنوان مثال: در مورد مسایل و مشکلات محیطی، می‌توان از دانش‌آموزان خواست نقش‌های ویژه ای به عهده گرفته و در همان حال نسبت به کشف پیچیدگی‌های مربوط به موارد محیطی اقدام کند.

بحث و جستجو

مقصود گروه‌های بحث برای جستجو، تحریک به تفکر علمی، پدید آوردن مهارت حل مسأله و تقویت توان کسب

واقعیت‌های جدید است.

معلم می‌تواند رهبر این گروه باشد. گروه‌های جستجو، دانش‌آموزان را به طرح سوالات ماهرانه، تشویق می‌کند. در این نوع از بحث به دانش‌آموزان اجازه داده می‌شود اعتبار فرضیه‌ها را آزمایش کرده و از طریق تجربه مستقیم، دریابند، آیا آنها معتبرند یا خیر. موضوعات علوم و علوم اجتماعی برای این نوع از بحث مناسب هستند. بعنوان مثال در زمانی که دانش‌آموزان سرگرم مطالعه درباره موضوع‌های کلی انسانی و حقوق مدنی هستند، فن گروه جستجو، می‌تواند به نحوی کارا و سودمند، مورد استفاده قرار گیرد.

موضوع‌های انتخابی برای گروه‌های جستجو:

چگونه آگهی‌های تجاری در تلویزیون شکل می‌گیرد؟
سرمقاله‌های روزنامه‌ها از چه عناوین و موضوعات عمده ای تشکیل شده اند؟

در نهار خوری مدرسه چه مقدار از غذا مصرف یا تلف می‌شود؟
افرادی که درصدد برعهده گرفتن مقامی سیاسی هستند، بیشترین موضوع مورد توجه را چه قرار داده اند؟

بحث گروهی:

این روش، گفتگویی است سنجیده و منظم درباره موضوعی خاص که مورد علاقه مشترک شرکت کنندگان در بحث است. "بلای" از بحث گروهی آزاد (Free group discussion) سخن می‌گوید و آن را نوعی از شرایط یادگیری که در آن موضوع و جهت بحث به وسیله دانش پژوهان کنترل می‌شود" تعریف می‌کند که این روش می‌تواند در تقویت روابط انسانی و خودشناسی مؤثر بوده و تمایل به شنیدن اندیشه‌های جدید را در افراد برانگیزد.

بحث مسأله مدار

(Problem Centered Discussion)

طی آن اعضای گروه، وظیفه‌ای را که احتمالاً معلم تعیین می‌کند، انجام می‌دهند. نتیجه این بحث می‌تواند تقویت تفکر تحلیلی، توان تصمیم‌گیری و ارزیابی تصمیم‌ها باشد.

در مورد نقاط قوت بحث مسأله مدار، می‌توان گفت: فراگیران را به قبول مسئولیت برای یادگیری تشویق می‌کند، برای مشارکت در کار گروهی، تسهیلاتی فراهم می‌سازد، به افراد کمک می‌کند تا روحیه خود نسبت به کار گروهی را تقویت کنند و در تقویت اعتماد به نفس افراد مؤثر است. همانطور که اشاره شد، مسئولیت یادگیری بر عهده فراگیر است. شاگردان باید توانایی سازمان‌دهی عقاید و دیدگاه‌های خود، پذیرش انتقادات دیگران را در ضمن بحث داشته باشند.

بحث گروهی، روشی است که به شاگردان فرصت می‌دهد تا

نظرها، عقاید و تجربیات خود را با دیگران در میان بگذارند و اندیشه‌های خود را با دلایل مستند بیان کنند.

بحث کردن، فرایندی فعال از مشارکت معلم و شاگرد در کلاس درس است. دانش‌آموز را مجاز می‌سازد که عقاید خود را بیان دارد، نه این که آن چه معلم یا کتاب قبلاً گفته است، تکرار نماید. بحث کردن، می‌تواند راهی برای افزایش مهارت‌های تجزیه و تحلیل گرایانه دانش‌آموزان باشد. (دایلود، ۱۹۹۵) معتقد است بحث کردن می‌تواند دانش‌آموزان طرد شده را فعالیت وادارد.

■ اندازه گروه

اندازه گروه عامل مهمی است که بر مشارکت یادگیرندگان اثر می‌گذارد. گروه‌های کوچک می‌توانند متشکل از ۳ تا ۱۵ نفر باشد (میلر ۱۹۸۶) برخی بر این باورند که ۴ نفر ایده‌آل‌ترین اندازه است. (کوهن ۱۹۹۴)، در حالیکه دیگران حداکثر ۶ نفر را تعیین می‌کنند (جانسون و هولیک ۱۹۹۴). مطلوب آن است که پیش از شروع به بحث، کلاس را به گروه‌های کوچک کمتر از ۸ نفر تقسیم کنیم.

■ مؤلفه‌های لازم برای بحث گروهی

اعضای شرکت کننده در بحث فراگیران، معلم، ناظر و منشی و ...

- شناخت عنوان یا مسأله مورد نظر (انتخاب عنوانی زنده): عنوان انتخاب شده باید هم به مطالعات کلاسی مربوط باشد و هم قادر باشد، علاقه دانش‌آموز را به خود جلب کند. موضوع باید به طور مختصر، کسانی که در مورد آن صحبت می‌کنند، مربوط باشد.

- تبادل و ارزشیابی اطلاعات و ایده‌ها
- هدایت به سمت برخی از اهداف کلی و جزئی (اغلب به انتخاب خود مشارکت کنندگان)

- تعامل کلامی به صورت منطقی و عاطفی. برای موفقیت در بحث گروهی باید شرایط یا مکان عاطفی کلاس درک شود، یک معلم باید باور کند که دانش‌آموزان می‌توانند مسئولیت پذیر باشند و اعمال و برخورد اوست که چگونگی پاسخ دادن دانش‌آموزان را شکل می‌دهد. معلم باید در مورد کار مشترک با دانش‌آموزان، نگرشی مثبت پدید آورد و دانش‌آموزان باید یاد بگیرند، به تمام افراد دیگر و ایده‌های آنها احترام بگذارند.

■ اعضای مشارکت کننده در بحث:

فراگیران: در بحث گروهی هر یک از اعضای گروه نقشی بر عهده دارند.

رهبر گروه: هم می‌تواند معلم باشد و هم یکی از شاگردان که ویژگی‌ها ی خاص خود را داراست. در مورد کارکردهای رهبر

بحث، می‌توان موارد زیر را بیان کرد:

آغازگری: ترغیب گروه به حرکت و حفظ حرکت آنها در هنگامی که خسته شده یا به نتیجه ای بدون پایان می‌رسند.

قاعده‌مندی: تأثیرگذاری بر سرعت بحث (یا خلاصه بندی یا اشاره به پایان در محدوده زمانی)

اطلاعات دادن: آوردن اطلاعات جدید برای گروه (البته نه بصورت سخنرانی)

حمایت کردن: از اعضای گروه حمایت شود تا نظرات خود را بیان کنند (بدون هیچ ترسی)

ارزش یابی: که باید مبتنی بر اهداف ویژه یادگیری باشد. آنچه که توانایی‌های رهبر را افزایش می‌دهد عبارت است از: معروفیت و اشتها شخصیتی؛ برجستگی تحصیلی؛ خلق و خوی یا توانایی‌های اجتماعی؛ توانایی تفکر کردن و سخن گفتن.

رهبری در بحث: که در اثر تجربه به وجود می‌آید. به عنوان مثال رهبران نیاز به زمان دارند تا مهارت‌های سؤال کردن، خلاصه نویسی و چگونگی تشویق غیرداوطلبان به مشارکت در فعالیت‌ها را بیاموزند. رهبر گروه باید بداند برای بحث کردن چگونه برنامه ریزی کند؛ آن را هدایت کند و وظایف گوناگون افراد را با یکدیگر هماهنگ سازد

معلم در بحث گروهی مسئول است. برای تمام دانش‌آموزان فرصت مشارکت در انواع نقش‌ها را فراهم کند.

منابع:

راهبردهای تدریس - سیامک رضا مهجور
آموزش بزرگسالان و آموزش ملوم - غلامعلی سرمد
روش بحث و مذاکره - ثریا سیدمهدی